

Александар Касаш
 Универзитет у Новом Саду
 Филозофски факултет
 Одсек за историју
 alkasas@yahoo.com

Оригиналан научни рад
 примљено: 8. мај 2014
 прихваћено: 1. октобар 2014

АКАДЕМИК БОГУМИЛ ХРАБАК, ЈЕДАН ОД ПОСЛЕДЊИХ ПОЛИХИСТОРА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ИСТОРИОГРАФИЈЕ*

Сажетак: У раду се износе основни подаци из богате и садржајне научне каријере једног од последњих полихистора југословенске историографије. Поред респектабилне библиографије доносе се и чињенице које само делимично одсликавају његов допринос историјској науци и педагошком раду на више факултета. Анализира се његов живот, особенака, научника и професора више универзитета који је живот посветио историји. У раду се такође истичу разлози због којих је основана Фондација академика Богумила Храбака и околности формирања његовог легата при Одсеку за историју Филозофског факултета у Новом Саду.

Кључне речи: Богумил Храбак, полихистор, југословенска историографија, Одсек за историју Филозофског факултета у Новом Саду, Војвођанска академија наука и уметности – фондација, легат Богумила Храбака.

Професора Богумила Храбака упознао сам као асистент Филозофског факултета у Новом Саду када је дошао да предаје Општу историју средњег века. Пре њега као професор на том предмету био је ангажован проф. др Божидар Ферјанчић, византолог из Београда, јер тада асистент мр Петар Рокаи није имао наставничко звање. Радни однос на нашој Катедри (Институту за историју) засновао је 1. новембра 1979. Ја сам тада био на одслужењу војног рока у Југословенској народној армији у Загребу. Када сам се вратио на Факултет, априла следеће године, имао сам задовољство да га лично упознам. И пре тога пуно сам о њему чуо, читао његове радове и знао неке чињенице, чак и личне природе. Одмах ме је фасцинирао вишеструко. Као младог историчара очарала ме је његова заљубљеност у историјску науку, национална неоптерећеност, која у то време, нажалост, није „красила“ многе историчаре, али и радна истраживачка архивска енергија која га је пратила до краја живота. Тада је знао да нама, историчарима млађе генерације, каже: „Ако историчар не осети мирис архивске прашине и драж сазнања новог непознатог податка, и није прави историчар, научник“. На осмом конгресу југословенских историчара у Аранђеловцу 1983. рекао сам му да сам родом из Новог Бечеја, да се сећам његових родитеља, да познајем његову сестру Јулијану, зета Ђуру, који ми је у основној

школи предавао Опште техничко образовање, сестриће Радивоја и Александра, коме је супруга Милица била моја школска другарица из гимназије. Изненадио се, али је на себи својствен начин прокоментарисао да му је драго да то чује, али да та чињеница ни у једном случају неће бити код њега привилегија, него да ћу морати да се доказујем као историчар из дана у дан, ако желим да код њега стекнем одређено, пре свега научно поверење, радећи највећим делом у архивима. Посебно ми је нагласио да у науци не постоје земљаци.

Његова биографија је врло занимљива, али овом приликом истичем само оне податке које се односе на тему овог рада. Рођен је у Петровграду (Зрењанину) у службеничкој породици, од оца Чеха Бохумила и мајке Данице, рођене Шупут – Српкиње, пореклом из Лике. Још као деветогодишњак објавио је у дечијем часопису *Југословенче* краћу причу „Игра са мачком“.¹ Основну школу учио је у родном месту и Сенти.² Свој бунтовни дух испољио је још за време Другог светског рата, када је са седморицом својих другова из разреда протествовао што у учионици стоји слика Адолфа Хитлера.³ Октобра 1944. приступио је Народноослободилачкој борби, служећи у Војној управи за Банат, Бачку и Барању, у затим у 16. војвођанској дивизији. Демобилисан је у Брчком 1945.

После Другог светског рата уписује се на Филозофску групу у Београду, али у другом семестру прелази на историју, где је и дипломирао фебруара 1951. као студент генерације са тада готово невероватном просечном оценом 9,9. Као студент био је ангажован од 1. марта 1948. као књижничар у Семинару за националну историју. Дипломирао је јануара 1951. За његово будуће научноистраживачко опредељење пресудан је био одлазак у Дубровачки архив 1947. али и одлазак у Которски архив 1950. И iscrпна архивска истраживања наставио је 1954. у Задру, Ријечи априла 1958, у Венецији крајем следеће године, Паризу у два наврата – 1976. и 1977, као и у бечким архивима 1986. и 1989. Невероватну истраживачку енергију и упорност испољио је у београдским и другим локалним архивима где је био чест истраживач. Докторирао је у Сарајеву 11. новембра 1957. тезом *Дубровачки извоз житарица из Отоманског царства до почетка 17. века*. Краће време је радио као истраживач у Војноисторијском институту Југословенске народне армије, а од августа 1958. до септембра 1965. у Одељењу за историјске науке Института друштвених наука. Своју наставничку, универзитетску каријеру започео је по „задатку“ на Филозофском факултету у Приштини, где је био оснивач и шеф

* Рад је писан поводом шездесетогодишњице Одсека за историју Филозофског факултета у Новом Саду. Крајем осамдесетих година прошлог века Катедра за историју имала је четири академика. Поред Храбака, који је био члан Косовске академије, били су то и Славко Гавриловић, члан Српске академије наука и уметности (даље: САНУ), Богдан Брукнер и Чедомир Попов, прво чланови Војвођанске академије наука и уметности (даље: ВАНУ) а касније су постали чланови САНУ.

¹ Александар Касаш, *In memoriam, Богумил Храбак*, Истраживања, 22, Нови Сад 2011, 515.

² Као ђак трећег разреда Државне реалне гимназије у Сенти за Видовдан 1940, за врло добро учење и примерно владање, на дар је добио књигу Карела Чапека *Разговори о Т. Г. Масарику* (превод са чешког Крешимира Георгијевића), Нови Сад 1938. Оригинал се чува у Легату Богумила Храбака на Филозофском факултету у Новом Саду, сигнатура I bh 427.

³ Угљеша Белић, *In memoriam*, Рад Музеја Војводине, 5, Нови Сад 2011, 339.

Одељења за историју осам година.⁴ Маја 1978. изабран је а јуна исте године потврђен за редовног члана Академије наука и уметности Косова, чији редовни члан је био до њеног укидања 1990. Мада су многи чланови Војвођанске академије наука и уметности по аутоматизму постали чланови САНУ, професор Храбак, из више разлога, није „био подобан“ да понесе то признање и привилегије. Од 1. новембра 1979. прешао је на Филозофски факултет у Новом Саду на Катедру за историју где у звању редовног професора држи предмет Општа историја средњег века. Ту је дочекао заслужену пензију фебруара 1993, мада је то за његов менталитет научног радника била „мислена именица“.⁵ Наставио је да објављује монографије (углавном својим средствима), студије и чланке по небројено много историјских часописа, учествовао је на научним скуповима са саопштењима, држао предавања у Никшићу, Бањалуци и готово до последњих дана свог живота био посвећен историјској науци. Није се женио, а колики је био особењак био говори и чињеница да је у Доброти купио стан да би могао да истражује у Которском архиву. Једном приликом када сам му помену да куцам на писаћој машини целу ноћ и да ми комшије не мерејају због тога, рекао ми је да би се он радо мењао за стан и да нисам ни свестан колика је то привилегија.

Као и његова генерација историчара, посебно мислим на академика Славка Гавриловића, била је штедљива и сваки празан папирић користила је за прављење исписа, пишући читко, и што ситнијим словима. За њега је било својствено да је куцајући на писаћој машини писао до самог краја странице и са малим проредом, да би и на тај начин штедео.⁶

Научна интересовања професора Храбака протезала су се од привредне историје касног средњег века до међународних односа социјалистичке Југославије. Његова библиографија делује импозантно. Објавио је преко четрдесет монографија и скрипти за студенте, али је скоро незамисливо да је објавио скоро шест стотина студија (неке и по стотинак страница), чланака, прилога и научних осврта. Многи су га сматрали за особењака и занесењака, али је знао да оцени и процени оне колеге за које је био уверен да „њихова наука вреди за једнократну употребу“, како је знао често да коментарише своје колеге, бирајући саговорнике. Често је знао да каже да компилатори, тј. писци књига на основу туђих научних радова, нису прави историчари него „преписивачи историје“. Знао је да процени вредне млађе колеге који су своју научну и наставничку каријеру стицали дугогодишњим и упорним архивским истраживањима. Зато није случајно да је понудио Војвођанској академији наука и уметности да се оснује „Фонд академика Богумила Храбака за публикавање докторских дисертација“ из области хуманистичких наука одбрањених на

⁴ Драгица Премовић Алексић, *In memoriam. Богумил Храбак*, Новопазарски зборник, 33, Нови Пазар 2010, 419.

⁵ Неизмерно поверење које сам код њега стекао била је и чињеница да сам код њега учествовао у полагању испита из Опште историје средњег века, наравно обављајући административне послове. Никада ми то неће бити јасно, јер је 1983. мр Петар Рокаи докторирао а ја магистрирао исте године код Бранка Петрановића у Београду. Наравно, мени је то годило, јер сам и том приликом од њега пуно научио.

⁶ Када је наступила тзв. компјутерска ера, међу првима је купио компјутер, али, према причању његовог сестрића Р. Лагића, није се сналазио и показивао интересовање за његове предности. Остао је веран својој писаћој машини.

филозофским (филолошким) факултетима на универзитетима у Новом Саду, Београду, Бањалуци и Косовској Митровици.

Мада није „боловао“ од титула, признања⁷ и другог, његов једини коментар који сам од њега чуо је да иза сваког историчара остају написана дела, и да он веома добро зна ко стоји иза одлуке да не буде академик САНУ.⁸

Познајући, у одређеном смислу, његов „банатски инат“, ⁹ разумео сам што је баш ВАНУ¹⁰ оставио немала новчана средства за подстицање младих научних кадрова, да се њихови научни резултати, као докторске дисертације, штампају од новчаних средстава које је штедљиво сакупљао, сматрајући да она нису примарна, „него да је важније за науку што остаје записано“, али да је „за нашу науку важно афирмисати и подстицати младе. Јер кад једном они осете да су објавили књигу, тај осећај ће их носити целог живота“.

Дародавни уговор ВАНУ академик Храбак потписао је 27. октобра 2006. у Београду са тадашњим председником ВАНУ Јулијаном Тамашем. У њему је посебно истакнуто да „средства Фонда за публикување докторских дисертација представљају штедни улози код Поштанске штедионице у динарској вредности од милион и шест стотина хиљада динара и девизној од 40.004,19 ЕУР-а... с тим да се ови штедни улози орочавају на три месеца“.¹¹ Овим фондом руководи, по Уговору, посебан одбор који располаже средствима и контролише њихово коришћење. Назначио је да у њему обавезно мора бити секретар Одељења друштвених наука ВАНУ, један академик и члан Одсека за историју Филозофског факултета. Чланом осам посебно је назначено да ће објављене дисертације представљати серију: „Дисертације“ издања ВАНУ, носиће ознаку ВАНУ и Фонда академика Б. Храбака и редни број издања. На првој унутрашњој страни књиге биће наведени чланови Одбора Фонда. Уредника издања неће бити, нити ће се означавати имена комисије пред којом је дисертација оцењена и брањена (то ће свакако назначити аутор у свом предговору). Чланови комисије за оцену и одбрану дисертације се неће сматрати члановима рецензије и неће бити хонорисани. Неће постојати ни рецензент Одбора. Биће означено да средства Одбора потичу из Фонда академика Богумила Храбака за публикување докторских дисертација. Навео је и да аутори неће добити хонорар већ сто примерака од укупно две стотине.

ВАНУ је 23. јануара 2007. обавестила Одсек за историју Филозофског факултета у Новом Саду да је Председништво ВАНУ, на својој седници одржаној 22. децембра 2006, донело одлуку да се проф. др Александар Касаш именује за члана Управног одбора Фонда Богумил Храбак,¹² а Одсек је на својој седници од 22. фебруара 2007. за то дао сагласност.

⁷ Био је носилац Ордена рада са златним венцем.

⁸ Имао сам прилике да пуно разговарам о војвођанским проблемима, како политичким тако и другим. Ретко је коментарисао актуелности од 1988. али ме је упозоравао на чињеницу „да то није политички него национални и економски проблем који ће се многим обити о главу“.

⁹ Колико сам могао да закључим, није то био само „одређени револт према САНУ и појединим члановима у њој“, него је Војводину сматрао за „своју“.

¹⁰ Био је члан Матичне комисије приликом реоснивања ВАНУ у лето 2004. У. Белић, Нав. дело, 339.

¹¹ Регистратура ВАНУ.

¹² Била је то лична жеља академика Б. Храбака.

За добротинство ВАНУ се Б. Храбаку одужила организовањем међународног научног скупа поводом 80-годишњице његовог живота и 60-годишњице његовог научног рада. Мада, крајње скроман (сведок сам тих разговора и организације обележавања), стекао сам утисак да је тим гестом био крајње ганут и на својствен начин посебно задовољан. У организационом смислу били су ангажовани: академик Јулијан Тамаш, Милош Тешић, али и мр Угљеша Белић, Јелена Максимовић и други.

Када сам се писмом обратио професору Храбаку да желим да учествујем на овом скупу, поново је испољио непосредност и предусретљивост. У писму које ми је упутио 18. априла 2007. писао је: „Најпре да се захвалим што сте се јавили на хомашни скуп у поводу моје 80-е годишњице“. Упозорио ме је да је у *Зборнику „Присаједињење Војводине Краљевини Србије 1918.“* објавио рад *Словени у Војводини у данима ослобођења новембра 1918* (Нови Сад 1993). Мада сам за њега знао, јер сам и сâм учествовао на том скупу, у писму које ми је написао посебно је истакао да га поново ишчитам „јер се ту ја нисам држао уобичајених парола, и установио сам да су у акцији заобиђени многи а претерано хваљени Јаша Томић и војвођански радикали, и да су у питању прикључења биле важније друге снаге. Надам се да Вам неће бити тешко да израђеном тексту убаците нови пасус. Унапред сам Вам захвалан. Б. Храбак с.р.“¹³

Академија је именovala Програмски одбор научног скупа, у који су ушли: проф. др Александар Касаш, Филозофски факултет Нови Сад, проф. др Петар Рокаи, Филозофски факултет Нови Сад, проф. др Ранко Кончар, Музеј Војводине Нови Сад, и Богољуб Савин, Музеј града Новог Сада, као и Организациони одбор скупа који су чинили: академик Јулијан Тамаш, ВАНУ, проф. др Јожеф Салма, ВАНУ, проф. др Лајош Генц, ВАНУ, и мр Угљеша Белић, ВАНУ.

Уочи скупа одштампан је и *Зборник апстраката* учесника са краћим резимеима учесника и тема. Мада слављеник, академик Богумил Храбак је желео да и сам на скупу да научни допринос. Пријавио је тему *Пословно свестрани каталонски конзул у Дубровнику Перото Торње (1499–1513)*, др Ленка Блехова Челебић се представила радом *Проблеми и домети проучавања историје средњовековне цркве на црногорском приморју*, мр Ђура Харди *Тестамент једног Наполитанца у Угарској као извор за његово пословање 1330*, мр Снежана Божанић *Развој рударства и трговина племенитим металима у мањим копаоничким рудницима у средњем веку*, Даријуш Сами *Извештај доминиканца Адама Гијома у историографији*, проф. др Бранислав Милутиновић *Средњовековна Албанија у делу Богумила Храбака*, мр Радмило Пекић *Везе Дубровника и балканских земаља с Италијанима и Каталонцима у радовима проф. Б. Храбака*, мр Далибор Елезовић *Стара Рашка у истраживачком опусу академика Б. Храбака*, проф. др Иван Балта *Критички осврт на неке радове Б. Храбака објављене у Зборнику Хисторијског института Славоније*, мр Саша Марковић *Прилог проучавању политичких странака у Војводини од 1918–1929*, проф. др Ђорђе Микић *Reflektion of de Academicion B. Hrabak on the Recent History of Bosnia and Herzegovina*, проф. др

¹³ Писмо у поседу аутора овог текста.

Миленко Пекић *Академик Б. Храбак о албанској историји 19 и 20 вијека*, др Милка Здравева *Македонија у радовима академика Б. Храбака*, проф. др Чедомир Лучић *Б. Храбак в свете критичко-исторической мысли*, проф. др Живко Секулић *Неки аспекти историјске прошлости Босне и Херцеговине од 13 до 18 вијека у стручно-научној презентацији академика Б. Храбака* и проф. др Александар Касаш *Бављење и допринос историји Војводине 20 века полихистора проф. др Б. Храбака*.

Скуп је организован у Малој сали Извршног већа АП Војводине. Слављеник је био крајње задовољан и поносан, и на себи својствен начин одао је признање и захвалност свим учесницима.

Следећег дана за учеснике научног скупа организовано је разгледање Новог Сада и Петроварадинске тврђаве које је организовао кустос Војвођанског музеја, историчар Илија Комненовић, а све је завршено свечаним ручком на Рибарском острву у ресторану „Код чесме“, са симболичним поднасловом „Братство и јединство“. И овом приликом вођени су крајње садржајни научни разговори, у којима је слављеник веома надахнуто говорио о својим истраживачким искуствима.

Са самог скупа, обиласка Новог Сада и са ручка начинио сам тридесетак фотографија које сам послао професору Храбаку. У писму од 29. јануара 2008, између осталог ми је написао: „Нисам знао да сте толики мајстор за прављење фотографија у боји. Никад нисам имао ни најобичнији фотографски апарат, и ту сам потпуни лаик. Добро сте ухватили 'моменте'“. ¹⁴

Већ крајем године одштампан је Зборник реферата са овог научног скупа и тиме постао доступан широј, пре свега научној јавности. Наравно, издавач је била ВАНУ. За издавача одговорност је понео академик Јулијан Тамаш, главни и одговорни уредник је академик Рудолф Кастори, а Уредништво издања чинили су академик Јулијан Тамаш, проф. др Александар Касаш и мр Ђура Харди. Нажалост, Зборник је штампан у свега 100 примерака.

У уводном тексту академик Тамаш је посебно истакао да је „*Споменица* омаж врсном научнику, архивисти и хуманисти, посвећеном свим јужнословенским и средњоевропским просторима, надасве у понашању толерантном, а у науци скрупулозном и савесном истраживачу, свесном да природа чињеница и историјских ситуација, првенствено процесима а потом личностима, нико не може променити, иако је та проста чињеница стално изложена кушњи дневних интереса одређених центара моћи, институција и појединаца. По уверењу и пракси академика Храбака је уношење интелигенције у низ чињеница, само је питање које и какве интелигенције и којих чињеница, пробраних или целовитих.“ ¹⁵ У име захвалних чланова ВАНУ и мериторне научне јавности академик Јулијан Тамаш“ ¹⁶

Поред саопштења свих учесника, посебно се издваја *Захвалница и завршна реч слављеника*. ¹⁷ Узбуђен, и видно задовољан, упутио је не само речи захвалности

¹⁴ У том писму открио ми је још једну занимљивост везану за себе: имао је пар голубова које је хранио на прозору.

¹⁵ Подвукао А. Касаш, сматрајући да је академик Ј. Тамаш овом кључном реченицом луцидно проценио и оценио животну и научну филозофију Б. Храбака.

¹⁶ *Zbornik radova „Panonija–Balkan–Sredozemlje*, Novi Sad 2007, 5.

¹⁷ *Ibid.*, 315–319.

организаторима скупа него је и пренео низ својих искуствених научних ставова. Већ у првој реченици изјавио је: „ред је да се опростим од историјске науке, којој сам посветио цели живот“. Изнео је многе појединости из своје биографије. Примећивала се његова усхићеност и са поносом и сетом говорио је о својим првим истраживачким искуствима понетим из Дубровачког архива. Нагласио је: „На историјској групи већ неколико недеља након преласка имао сам среће да пођем на 12-то дневну екскурзију у Дубровник, где смо вежбали латинску палеографију. Мене је одмах проф. др Јорјо Тадић позвао, давши ми 15-так сигнатура из разних архивских серија да види моје сналажење при ишчитавању докумената. Моји преписи су били половични, а код превођења сам се извлачио бољим познавањем латинског језика. Проф. Тадић је био презадовољан и рекао је да се упола чита очима, а упола знањем језика и схватања текста. Одмах ми је рекао да се за лето припремим да поново дођем у Дубровачки архив да радим за САНУ. Из постројене факултетске бригаде за пругу Брчко–Бановићи наредбом бригаде сам извучен на тражење САНУ и два дана касније отпутовао ’ћиром’ у Дубровник. У Архив сам поново ушао 11. јула 1947. Својом уштеђевином сам остао у Дубровнику све до прве декаде октобра. За готово три месеца извукао сам велики број докумената о дубровачким насеобинама у Србији 1460–1606. Већ у трећем семестру пун месец сам на часовима семинара препричавао и ишчитавао семинарски рад (преко сто страница). Проф. [Васа] Чубриловић је био задовољан, а проф. Тадић је јавно на свом семинарском часу изјавио да би мој семинарски рад био докторска дисертација на италијанским универзитетима... Пошто сам након дипломирања постао асистент-приправник, септембра 1953. приморан сам да одем на специјалистичке студије, пошто су старије колеге одбиле ту могућност. Задатак у Цариграду био ми је да се упознајем са савременом турском литературом, а не да ишчитавам документе писане арабиком. Ипак, отишао сам и у Архив, где сам нашао регеста докумената писана латиницом, и тим регестима сам напунио више подебелих свезака. Снимио сам око хиљаду докумената писана латиницом, и тим документима по разним групама, а нешто и за проф. Чубриловића о Србији после Првог устанка. Те копије су прешле у туђе руке, мада сам их плаћао својим парама... Мој идеолошки правац је био марксизам¹⁸, а од *школа* сам прихватио (париске аналите) који су најближи марксизму (јер су настојали) да изучавају прошли живот широких народних маса, посебно економски, социјални, демографски, просветни, здравствени итд.“¹⁹

У тим речима за мене је била занимљива његова мисао да је генерација историчара који су стварали 1950–1990. дала онолико колико је дала историјска наука до тог времена. Има појединаца који су заиста много дали (Глигор Станојевић, Радован Самарџић, Владимир Стојанчевић, Нада Клаић, Бого Графенауер).²⁰ Они су били обични људи, а не хероји, али је херојско било време у којем су они радили.

На крају овог зборника објављена је библиографија професора Храбака, и на тај начин је ВАНУ одала одређено признање слављенику, научнику, хуманисти

¹⁸ Проф. Храбак је искрено ту мисао изрекао, мада су, у то време, многи историчари његове генерације одрицали да су икада припадали тој оријентацији.

¹⁹ *Zbornik radova „Panonija–Balkan–Sredozemlje“*, 317.

²⁰ Занимљив је овај списак наведених колега, што сведочи да је њих посебно ценио.

и добротинитељу.²¹

У оквиру респектабилне библиографије академика Храбака су две монографије Института за историју: *Југословенски добровољци у Италији и њихово добровољачко питање 1915–1918*, монографија бр. 18, Нови Сад 1980, и *Дезертерство, зелени кадар и превратна анархија у југословенским државама 1915–1918*, монографија бр. 35, Нови Сад 1990. Објавио је и више радова у нашим *Истраживањима*.

Из Фондације Богумила Храбака до сада је објављено десет докторских дисертација и то: 1. Јанко Рамач, *Руснаци у јужнеј Угорскеј 1745–1918 (Русини у јужној Угарској 1745–1918)*, Нови Сад 2007, 525 стр.; 2. Марта Чех, *Az e-t ő-vel váltó szabad alternánsok viselkedése a vajdasági magyar nyelvben és lexikográfikánk ebből adódó feladatai (Понашање дублета тина *fel/föl* у мађарском језику у Војводини и одржавање те правилности у лексикографији код нас)*, Нови Сад 2008, 124 стр.; 3. Марија Д. Сакач, *Психолошки профил личности студенаца*, Нови Сад 2008, 319 стр.; 4. Zoltán Györe, *Мађарски и српски национални препород*, Novi Sad 2009, 528 стр.; 5. Весна Манојловић Николић, *Средњовековно оруђе од гвожђа у Србији*, Нови Сад 2010, 392 стр.; 6. Dragan D. Tasić, *ΑΓΩΝ Kulut herojskog nadmetanja*, Novi Sad 2011, 143 стр.; 7. Manojlo Maravić, *Kritika politike i fenomenologije video igara*, Novi Sad 2011, 223 стр.; 8. Pal Tibor, *Мађарско политичко јавно мњење и српско питање на Балкану 1903–1914*, Novi Sad 2012, 215 стр.; 9. Boris Varga, *„Izborne revolucije“ u bivšim socijalističkim državama*, Novi Sad 2013, 548 стр.; 10. Милан Мицић, *Развитак нових насеља у Банату (1920–1941)*, Нови Сад 2013, 582 стр.

Прва књига је објављена на русинском језику не случајно, јер је проф. Храбак сматрао да се историјске везе народа који су живели и живе на данашњем војвођанском простору морају научно истраживати, а посебно је пратио научни развој Ј. Рамача, ценећи његова, пре свега, архивска истраживања.

Последње писмо ВАНУ професор Храбак је упутио 24. новембра 2010. из Београда, а она га је запримила 30. новембра под бр. 591/2010.²² Доносимо га у целини: „Прошло је много времена да нисмо измењивали мисли о истраживањима и о неутешном положају Академије. Овом приликом морам да покренем једно питање које је стекло решење још пре готово једне деценије. У првим разговорима са тадашњим председником и секретаром углавили смо и потписали уговор да моја библиотека и изабрани исписи незавршених радова припадну Академији. Све Академије на свету чувају такве библиотеке. До сад није било разлога да се о томе обнавља питање. Сада је настао нови моменат. Ја сам престао да истражујем и пишем, јер се катаракта у оба ока спустила и онеспособљава ме да иоле нормално радим. Поред тога, постоји срце које ради само са 40% капацитета, те то утиче на дисајни тракт и загушивање. Дакле, сада би било време да се и то питање реши. Колико знам Академија није добила нове просторије. Нема Академије наука у свету са две просторије и три стола. Ту се појавио тежак византинизам војвођанске владе,

²¹ Вредно је напоменути да је, иако тешко болестан, објавио рад *Фиорентијска породица из Фераре Мичијати на дубровачком пословном подручју (16. век)*, «Споменица академика Симе Ђирковића», Београд 2011, 75–91. Није могао да овим радом не да лични допринос историчару кога је посебно ценио.

²² Регистратура ВАНУ.

koja se онолико залагала за Академију, док је рачунала на некакви државни предзнак, а кад се у томе разуверила, оставила је Академију да се сналази како зна и уме. Чуо сам да је Академија прихватила да састави Војвођанску енциклопедију. То је велики задатак, који се неће моћи извести у постојећим смештајним условима. Академија се мора изборити за додатне просторије. Мојих књига има доста. Књиге мојих колега отишле су у САНУ, но ту ја немам приступа. Књиге се могу држати и у каквом заклоњеном ходнику, јер књиге нису мамац за праве лопове. Ако не би било могуће друкчије из 'Фонда' би се могла одвојити каква мања свота за закуп просторије. У потписаном уговору Академија је дала уверавања да ће она послати камион који би довезао књиге. У супротном случају, мој стан после моје смрти не би био мобилан, јер би се због књига морале плаћати све дажбине које су све веће. Можда би био користан и разговор са људима Одељења за историју Филозофског факултета, да они даду привремени простор, док се ситуација са простором ВАНУ не реши генерално. Још један уговор је остао неостварен. То је монографија о дубровачкој трговини у Панонији (XIV–XVII век).²³ Материјал је потпуно сабран, и био би прикључен библиотеци, као и неки други примарни исписи.

С поштовањем Богумил Храбак, Београд, Цара Уроша 6^а.²⁴

Богумил Храбак умро је 11. децембра 2010. у Београду у Старачком дому у којем је био само један дан, а сахрањен је 14, по његовој жељи на Новобечејском гробљу, поред својих родитеља: оца Бохумила (1891–1978) и мајке Данице (1890–1982). По веома хладном и снежном времену, покопан је уз мали број присутних (била је и делегација из Косовске Митровице) и родбине. Од Новобечејаца била је само Славица Ковачев. У име ВАНУ говорио је академик Милош Тешић, Одсека за историју Филозофског факултета у Новом Саду проф. др Петар Рокаи и проф. др Александар Касаш у име Фондације покојног академика Храбака и у своје лично име. Даћа је обављена у ресторану који носи име (какве ли симболике?), „Панонија“, власника Имреа Бусије.

И Косовска Митровица одужила се покојном професору Храбаку организовањем међународног научног скупа под називом *Живот и дело академика Богумила Храбака од 6. до 8. октобра 2011*, на којем је било чак четрдесетак научника који су својим саопштењима још више осветлили допринос Храбака историјској науци и осврнули се на бројност тема којима се он бавио. Зборник је штампан у Косовској Митровици на 654 странице. О биографији Храбака говорио је академик Зоран Лакић. Објављени су радови: Будимир Р. Алексић *Однос Призренске лиге према Црној Гори по тумачењу Б. Храбака*, Стефан И. Анчев, *Југославско-албанско-бугарските одношения след Втората световна война*, Марко Т. Атлагић, *Племство и грбови у дјелима Б. Храбака с посебним освртом на породице Брњаковић и Смиљанић*, Ivan Balta, *Hrabakovi uzroci i radikalizacije seljaštva u Slavoniji 1919. i 1920. godine*, Иван М. Бачаревић, *Привреда на Косову и Метохију у делу академика Б. Храбака*, Душан М. Берих *Слика велике источне кризе 1875–1878*.

²³ Приликом сређивања поклона и формирања Легата Богумила Храбака Комисија није пронашла поменути рукопис.

²⁴ Да је текст веран оригиналу, тврди А. Касаш.

у делима Б. Храбака, Владан А. Виријевић Б. Храбак на Сеоским данима Сретена Вукосављевића, Ђорђе Н. Ђекић Гусари (пирати) у средњем веку у делима Б. Храбака, Смиљана Д. Ђуровић Б. Храбак – један од оснивача историографске школе савремене историје Југославије настале у одељењу за историјске науке института друштвених наука у Институту за савремену историју у Београду у другој половини 20. века, Далибор М. Елезовић Рецензија нововековне историје Никшића (Прилог разумевања и тумачења монографије Никшић до почетка 19. века Б. Храбака), Божидар В. Зарковић Градска насеља средњег века у делима Б. Храбака, Milka P. Zdraveva Iz istorije Makedonije u XIX i početkom XX veka po istraživanjima akademika V. Hrabaka, Момчило Ж. Исид Б. Храбак о Старој Рашкој у Краљевини Југославији, Десанка Д. Ковачевић Којић Племенити и обојени метали у радовима Б. Храбака, Драги Р. Маликовић Б. Храбак о односима Дубровника и италијанских република од 15 до 18 века, Марица Д. Маловић-Ђукић, Влашке скупине у источној Херцеговини (данас Црној Гори) с посебним освртом на Влахе, Дробњаке, Бађане, Риђане и Влахе Пиве у делима Б. Храбака, Саша М. Марковић Истраживачки домети професора Храбака о политичкој историји Војводине 1918–1929, Никола Ј. Маројевић Храбаково осветљавање положаја католика у Србији од 15 до 17 века, Милош М. Марсенић Јевреји у научном делу Б. Храбака, Снежана М. Миливојевић Студије Б. Храбака о стварању арбанства и арбанашке државе, Јасна Јб. Парлић Божовић, Бранко Р. Јовановић, Педагошки аспект посматрања интенције у Арбанашким студији Б. Храбака, Радмило Б. Пекић Трагом Б. Храбака – власи Предојевићи, Радивој Р. Радић Цариград или Станбол? (Престоница на Босфору у старим српским родословима, летописима, записима и натписима 15–19. века), Александар П. Растовић Британска политика на Балкану у радовима Б. Храбака, Глигор М. Самарцић Требиње са околином у радовима Б. Храбака, Живко Д. Секулић Академик Б. Храбак и Бања Лука, Аранђел Ј. Смиљанић „Смиљанићи од Задра соколи“ у научном опусу Б. Храбака и попис Лике и Крбаве 1712, Саша Д. Станојевић Делатност дубровачких трговаца и њихове насеобине у јужној Србији у научноистраживачком опусу Б. Храбака, Ђуро Тошић Требињски кнез Куђелица (мит или истина), Раденко Јб. Шћекић Б. Храбак на страницама „Историјских записа“, Wojciech S. Szczepanski V. Hrabak (1927–2010) poznavalac istorije kosovskog vilajeta, Урош В. Шуваковић Партијско-политички живот на Косову и Метохији између два светска рата у научном делу академика Б. Храбака, Милојица М. Шуковић О једном „превиду“ Б. Храбака, Радмило Б. Пекић Библиографија академика Б. Храбака.

Пре смрти академик Храбак је, према речима његовог сестрића дипл. инж. Радивоја Латића, изразио велику забринутост шта ће бити са његовим књигама. Био је свестан да књиге и исписи неће моћи бити смештени у ВАНУ. Маја 2011. одржан је у просторијама Академије састанак на којем су присуствовали генерални секретар академик Бранимир Гудурић, мр Угљеша Белић, проф. др Александар Касаш, сестрић академика Храбака Радивој Латић и Јелена Максимовић, стручни сарадник ВАНУ. Одлучено је да је ипак најцелисходније да се сва поменута заоставштина пренесе на Одсек за историју Филозофског факултета у Новом Саду.

Инж. Латић је о свом трошку извршио дезинсекцију и обезбедио камион да се сав материјал пренесе на Факултет. Проф. Касаш је упутио шефу Одсека за

историју проф. др Дејану Микавици молбу 12. јула да се заоставштина привремено смести у Семинар за историју до 20. августа и предложио комисију која би прегледала донирани материјал у саставу: доц. др Снежана Божанић, доц. др Тура Харди, мр Борис Стојковски, библиотекар Сава Живановић и проф. др Александар Касаш.

Примопредаја је извршена 14. јула 2011. „Овим писаним актом потврђујемо да је Одсек за историју Филозофског факултета у Новом Саду преузео 50 кутија у ринфузи, 24 кутије различитих димензија са књигама и око 100 јутаних цакова са књигама. Комисија ће извршити селекцију донираног материјала академика Храбака.

У име Наследника дипл. инж Радивој Латић с. р.

Председник Комисије проф. др Александар Касаш с. р. и библиотекар Сава Живановић с. р.“.

Грубу селекцију и разврставање заоставштине обавили су 22. августа: проф. др Александар Касаш, проф. Владан Гавриловић, доц. др Снежана Божанић, доц. др Тура Харди, доц. др Слободан Бјелица, доц. др Светозар Бошков, мр Борис Стојковски, Сава Живановић, мр Горан Васин, ма Ненад Нинковић, ма Мирослав Павловић и мр Миљивој Бешлин. Привремено је она смештена у велике картонске кутије које је такође обезбедио сестрић Радивој Латић. Том приликом је одвојена тематски и спакована по периодима, а на привремено коришћење поједине књиге дате су млађим сарадницима Одсека који су тада припремали докторску дисертацију и писали радове за разне научне скупове. Наредних дана направљен је и ћирилични печат са натписом „Легат академика Богумила Храбака“ и свака је књига означена по библиотечким прописима, а сестрић инж. Латић потписао је уговор о поклону са Факултетом.

После ове грубе тријаже нађено је решење да се испред Семинара за историју направе затворене полице и ту смести легат. Сигнатурисање сваке књиге обавио је Сава Живановић. Разни исписи дати су на коришћење колегама са средњовековног периода да процене њихову вредност.

Централна библиотека Филозофског факултета, која поседује 25 легата, организовала је 17. априла 2014. изложбу књига из легата академика Храбака. Изложбу и каталог су припремили библиотекар Семинара за историју Сава Живановић и управница Централне библиотеке Виолета Ракић. Изложбу је отворио проф. др Александар Касаш. Овим чином легат је почео да „живи“ и користе га многи студенти и професори, не само Одсека за историју.

Литература:

- Белић, Угљеша, *In memoriam, Богумил Храбак*, Рад Музеја Војводине, 53, Нови Сад 2011, 339.
Зборник радова „Живот и дело академика Богумила Храбака“, Косовска Митровица 2011, 654.
Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa „Balkan i Panonija kroz istoriju“, Novi Sad 2007, 363.
- Касаш, Александар, *In memoriam, Богумил Храбак*, Истраживања, 22, Нови Сад 2011, 515–516.
- Премовић Алексић, Драгица, *In memoriam. Богумил Храбак*, Новопазарски зборник, 33, Нови Пазар 2010, 419.
- Храбак, Богумил, *Енциклопедија српске историографије*, редакцијски текст, Београд 2007, 706–707.

ALEKSANDAR KASAŠ

THE ACADEMICIAN BOGUMIL HRABAK, ONE OF THE LAST POLYHISTORS OF YUGOSLAV HISTORIOGRAPHY

Summary

The paper presents basic data from the prolific and versatile scientific career of one of the last polyhistorians of Yugoslav historiography. Besides respectable biography and bibliography, the paper also delivers facts that only partially represent his contribution to historical science and pedagogical work at several faculties. His life of an individualist, a scientist and a professor of several universities, who devoted his life to history is being analysed. The paper stresses the reasons why the Foundation Academician Bogumil Hrabak was established and the circumstances of the formation of his bequest within the Department of History at the Faculty of Philosophy in Novi Sad.

Keywords: Bogumil Hrabak, polyhistor, Yugoslav historiography, Department of History at the Faculty of Philosophy in Novi Sad, Vojvodina Academy of Sciences – Foundation, Bequest Bogumil Hrabak.